

*Проф. др Благоје Бабић,
Институт за међународну
политику и привреду, Београд*

Надзор над банкарством у законодавству ЕУ и СРЈ

1. Радна хипотеза

Одговарајући надзор над банкама - управни надзор, то јест надзор од уласка изласка с тржишта (structural supervision) и над савесношћу пословања (prudential supervision) - је услов за обнову нашег банкарства.

2. Аналитичка основа

Једна од особености банкарства је следећи парадокс. Оно је истовремено сто-
жер тржишне привреде, а само је под строгим надзором државе.¹⁾ По правилу,
што је надзор државе над банкама успешнији, утолико је успешније пословање тр-

1. Илустрације ради, како је потпун надзор државе над банкама показује пример Француске. Он је вишестепен. У свим степенима учествује Народна банка Француске (Banque de France). Органи за надзор над банкама су: Национални кредитни савет, Одбор за банковне прописе, Одбор кредитних установа, надзорни органи за поједине врсте банака, Одбор корисника и, на крају, као и на почетку - НБФ. Уколикој мери је надзор државе присутан, најречитије показује састав ових тела. И у Националном кредитном савету и у Одбору за банковне прописе улогу председника има министар привреде и финансија, а заменик председника је гувернер НБФ. Гувернер је по положају члан и Одбора кредитних установа, а председник је Банковне комисије. У одбору корисника по начелу паритета заступљени су кредитне установе и корисници кредита. На тај начин, банка је под надзором државе од оснивања до ликвидације. Кристиан Гавалда и Жан Стуфле: Банковское право, Финстатинформ, Москва, 1996, особито стр. 71-88.

жишне привреде. Управо да би тржишна привреда могла да послује, у банкарству је све под строгим надзором државе - управном, почев од уласка банака на кредитно тржиште до изласка с њега као и савесност његовог пословања.

Надзор државе над банкама је строг из више разлога: (а) да сачува власт над емисијом и оптицајем новца; (б) да заштити интересе штедиша односно инвеститора; (в) да очува углед банака;²⁾ (г) да одбрани ред на тржишту и здраву конкуренцију на њему; (д) и стабилност финансијског система.³⁾

Европска унија је надзору над банкама посветила посебно велику пажњу. Најпре је извршила хармонизацију одговарајућих прописа свих држава чланица у овој области.⁴⁾ При томе, она настоји да у своје законодавство угради и прописе Базелског комитета. Истовремено, све земље Истока Европе настоје да своје законодавство из ове области прилагоде законодавству Европске уније. Стога оно *via facti*, постаје паневропско.

У Белој књизи о хармонизацији, намењеној земљама Источне Европе, ове земље су изричито упозорене да се хармонизација не састоји у преписивању решења из законодавства ЕУ. Управо је то показано на примеру прописа о банкарству.⁵⁾ У њој се посебно наглашава значај надзора над банкама. "При примени прописа и правила за финансијски сектор важно је имати у виду стварни начин пословања, и не омогућавати сектору да чини више него што то његове могућности допуштају. ... Без доброг функционисања надзорних органа ни најнапреднији прописи неће имати смисла".⁶⁾

У Југославији је већ више година у току напор да се и наше законодавство хармонизује са законодавством Европске уније. На тај начин се оно посредно хармонизује и са законодавствима земаља Истока. Тако се олакшава пословање наших банака и предузећа с читавим европским окружењем.

Невоља нашег банкарства, дакле, није у раскораку наших прописа с прописима окружења. Његове неприлике настале су, прво, тако што је држава уништили поверење у банке на кредитном тржишту, јер је упропастила девизну штедњу грађана, која је прикупљана преко банака; друго, иако прописи о свим врстама надзора постоје, они нису доследно примењивани. Да би уопште наше банкарство изишло из кризе, нужна је помоћ државе да се врати поверење у банке на депозитном тржишту и да се доследно врши прописани надзор над банкама.

2. Ibidem, стр. 69. и 77.

3. Благоје Бабић: Финансијски односи Југославије с европским окружењем, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2000.

4. Directive 2000/12/EC of the European Parliament and the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions, "Official Journal", L 126, 26/05/2000, p. 0001.

5. Оскар Ковач и Томислав Поповић (приређивачи): Прилагођавање привреде условима пословања на тржишту Европске уније, Институт економских наука, Београд, 19995, стр. 376.

6. Оскар Ковач и Томислав Поповић, нав. дело, стр. 375-6.

С обзиром на разлике у законодавствима држава чланица, у савезном законодавству Уније усвојена је законска терминологија која се разликује од терминологија националних правних традиција, а тиме и наше, јер се наше законодавство ослања на Римско право са знатним утицајем француске и немачке рецепције тог права. На тај начин имамо и ми проблем законске терминологије.

3. Дефинисање пословних јединица

У законодавству ЕУ, у најновијој Директиви, која је пречишћен текст о банкарству, у ствари се више не помињу банке. Директива употребљава појеве "кредитна установа" и "финансијска установа".⁷⁾ Оне се разликују по делатностима које обављају.

"Кредитна установа" је пословна јединица (undertaking) чије пословање се састоји у "примању од странака (from the public) депозита (deposits) и сличних кредита (other repayable funds) и одобравање кредита за свој сопствени рачун (grants credits for their own account).⁸⁾ Другим речима, "кредитна установа" ограничена је на примање депозита и одобравање кредита за свој рачун.

"Кредитна установа" је збирни појам који обухвата све пословне јединице које се баве кредитним пословима као главном делатношћу, а које се у националним законодавствима називају "банкама", штедним банкама (saving banks) и слично. ЕУ⁹⁾ изричито налаже државама чланицама да забране пословним јединицама које нису "кредитне установе", да примају депозите и слична кредитна средства од странака. Основни разлог је заштита депонената и инвентитора уопште.

"Финансијска установа" је пословна јединица која није "кредитна установа", чија основна делатност је прибављање удела (to acquire holdings) у другим пословним јединицама или обављање једне или више делатности наведених у тачкама 2. до 12. Анекса I Directive 2000/12/EC. "Финансијска установа", дакле, обавља све послове из Анекса I, сем тачке 1. и тачка 13, која се односи на услуге везане за кредите (credit reference services) и тачке 14, која се односи на депо-послове (safe custody services). Другим речима, "финансијска установа" обавља све послове сем оних резервисаних за "кредитну установу". Ту је широк избор финансијских услуга - од услуга у промету хартија од вредности на берзи, посредовање на тржишту новца укључујући девизе, платни промет. Шта више, финансијске установе имају право и на давање зајмова, предвиђено у тачки 2. Анекса. Ове услуге обухваћене су појмом "lending", што између осталог, обухвата: потрошачке кредите, хипотекарне кредите, факторинг (factoring) и финансирање комерцијалних послова, укључујући форфетинг (forfeiting).¹⁰⁾

7. Directive 2000/12/EC, amended by 300L0028) (OJ L 275, 27.10.2000, p. 37).

8. Directive 2000/12/EC, чл. 1. став 1. тачка 1.

9. Direktive 2000/12/EC, члан 3.

10. Ibidem, тачка 5.

Разликовање ове две врсте установа које врше финансијске услуге на тржишту ЕУ има за сврху да се лакше врши надзор над пружањем финансијских услуга.

Закон о банкама и другим финансијским организацијама¹¹⁾ не користи појам "кредитне установе", него само појам "финансијске установе". Ове установе дели на "банке" и "друге финансијске установе". Не даје одредбе ни једних ни других. Узима као да је јасно шта је "банка", а "остале финансијске установе" таксативно набраја: Поштанска штедионица, штедионица, штедно-кредитна организација и штедно-кредитна задруга. Других финансијских организација по овом Закону нема. Све "друге финансијске установе" се баве кредитним пословима: све прикупљају депозите и све дају кредите. Само за Поштанску штедионицу не стоји и да узима кредите.

У сваком случају, све наше финансијске установе су истовремено "кредитне установе" у смислу прописа ЕУ,¹²⁾ али се све баве и другим пословима, тако да су све истовремено и "финансијске установе".

Закон о банкама и другим финансијским организацијама¹³⁾ не познаје термине као што су "филијале" са својством правног лица (subsidiary) или "подружница" (branch) које користи законодавство ЕУ.¹⁴⁾ Закон о банкама у члану 4. позива се на Закон о предузећима, у вези с низом питања везаних за акције. Али не користи термине као што су: "повезана предузећа", "матично предузеће", "зависно предузеће", које користи Закон о предузећима¹⁵⁾ кад се ради о нашим банкама. Али, Закон о банкама говори о филијалама страних банака у Југославији.¹⁶⁾ Оснивање филијала (subsidiary) наших банака у некој од држава чланица ЕУ, претпоставља

11. "Службени лист СРЈ", 44/2000.

12. То јест у смислу Directive 2000/12/ЕС.

13. Закон о банкама и другим финансијским организацијама, "Службени лист СРЈ, бр. 44/1999.

14. Directive 2000/12/ЕС, члан 1.

15. Члан. 406. Закона о предузећима гласи:

"(1) Ако једно предузеће има у другом предузећу већинско или значајно учешће капитала или ако на основу уговора закљученог с другим предузећем има право да именује већину или најмање четвртину чланова управног одбора тог другог предузећа, односно има већину или најмање четвртину гласова у скупштини, то се предузеће сматра матичним, а друго предузеће зависним.

(2) Матично предузеће с већинским учешћем капитала је предузеће које, непосредно или посредно преко другог предузећа, на основу више од 50% учешћа у капиталу другог предузећа има више од 50% гласова у скупштини и право да именује више од половине чланова управног одбора тог другог предузећа (зависног предузећа).

(3) Матично предузеће са значајним учешћем капитала је предузеће које, непосредно или посредно преко другог предузећа, на основу учешћа од најмање 25% у капиталу другог предузећа има најмање 25% гласова у скупштини и право да именује 25% чланова управног одбора тог другог предузећа (зависног предузеће)". Закон о предузећима, "Службени лист СРЈ", бр. 26/1966.

16. Закон о банкама и другим финансијским организацијама, члан 15. Видети НБЈ: "Одлука о начину спровођења чл. 8., 9., 10а., 12., 15., 19а., 28., 29. и 59. Закона о банкама и другим финансијским организацијама.

равнање према законодавству прихватне земље (host country principle). Једном основана, филијала наше банке стиче статус домаће банке и право "размножавања" у целој ЕУ, под условом узајамности.

4. Управни надзор над банкама (Structural Supervision)

Управни надзор је прва одбрана штедиша и улагача и стабилности финансијског система, јер овај надзор почиње с прописивањем услова за оснивање банака, а завршава с надзирањем поступка њихове ликвидације.

А - Оснивање банака

У законодавству ЕУ прописани су строги услови за оснивање кредитних установа. Да би кредитна установа могла да започне своју делатност, мора добити дозволу од неке државе чланице. Дозвола добијена у било којој држави чланици важи на територији целе ЕУ.

Услови за добијање дозволе су:

а) Кредитна установа мора имати засебан сопствени фонд (own funds) и почетни капитал од 5 милиона евра. Изузеци су кредитне установе које су биле основане по ранијим прописима. Сем тога, остављена је могућност државама-чланицама да могу издати дозволу за почетак рада кредитне установе и с мањим износом почетног капитала, али не мањим од 1 милион евра.

б) Износ сопствених фондова кредитне установе при њеном оснивању не може бити мањи од износа прописаног почетног капитала. Изузетак су установе које су постојале 1. јануара 1993. године. Оне могу да наставе рад и с нижим износима наведених средстава. Али, њихови сопствени фондови не могу бити нижи од највишег нивоа који је био достигнут након 22. децембра 1989. године.

Код интеграције више кредитних установа (merger) укупни износ сопствених фондова не може бити мањи од збира сопствених фондова интегрисаних кредитних установа.

в) Да би се добила дозвола од надлежне власти, у ефективном вођењу пословодства морају учествовати најмање два лица. Ова лица морају бити на добром гласу и с потребним искуством за обављање послова.

г) Свака држава чланица мора захтевати да:

(аа) свака кредитна установа која има својство правног лица, и која по свом националном законодавству, има регистровано седиште (registered office), мора имати главно седиште (head office) у држави чланици у којој је регистровано њено службено седиште (registered office);

(бб) свака друга кредитна установа (то јест која нема својство правног лица) мора имати главно седиште у држави чланици која јој је издала дозволу за рад и у којој стварно обављати своју делатност. Ово је нужно због остваривања надзора над савесношћу пословања¹⁷⁾. Тако је искључена могућност фиктивног оснивања

кредитних установа у оквиру ЕУ, коришћењем разлика у националним законодавствима.

д) Да би кредитна установа добила дозволу за рад, надлежна власт мора бити обавештена о идентитету њених акционара односно чланова, физичких или правних лица, који имају "значајне уделе" (qualifying holdings) у њима и о износива тих удела. "Значајни удео" (qualifying holding) је удео у некој пословној јединици од најмање 10% капитала или гласачких права или који омогућава битно утицање на доношење пословних одлука у кредитној установи у којој постоји такав удео.¹⁸⁾ У нашем "Закону о предузећу" користи се израз "значајно учешће" које износи 25% у капиталу другог предузећа или најмање 25% гласова у скупштини и право да именује најмање 25% чланова управног одбора код другог предузећа (зависног предузећа).¹⁹⁾ Пошто по нашем Закону о банкама за низ питања везаних за акцијски капитал важи Закон о предузећима, излази да је то норма за "значајне уделе" и у банкама.

ђ) Свака дозвола се доставља Комисији ради уношења у списак који се објављује у "Службеном листу" ЕУ.

е) Прихватна држава чланица не може условљавати издавање дозволе за рад или висину снабдевености капиталом (capital endowment) за подружницу (branch) кредитне установе која је добила дозволу у некој другој чланици.

ж) Директивом је прописано да прихватна држава чланица мора захтевати од кредитне установе да обезбеди "здраве административне и рачуноводствене процедуре и одговарајуће механизме унутрашње контроле"²⁰⁾.

Чланице морају уклонити све препреке пословању које подпада под узајамност признавања на исти начин као и у матичној држави чланице. Услов је да те делатности нису у сукобу са прописима прихватне чланице (host Member State) о заштити "општег добра" (general good) у тој прихватној држави чланице.

Кредитна установа која има својство правног лица мора имати дозволу чланице у којој је регистровано њено седиште (registered office).

Кредитна установа која нема статус правног лица мора имати главно седиште (head office) у чланици у којој је добила дозволу за рад.

Поврх тога, чланице морају захтевати да главно седиште (head office) кредитне установе увек буде у њеној матичној земљи и да стварно послује у њој. Ово је мера против фиктивног означавања главног седишта.²¹⁾

У сваком случају, мере које имају за циљ либерализацију пружања банковних услуга морају бити усаглашене са мерама за либерализацију капитала.

17. Directive 2000/12/EC, чл. 6

18. Directive 2000/12/EC, став 1., тачка 10.

19. Члан 406., тачка 3.

20. Directive 2000/12/EC, чл. 17.

21. Directive 2000/12/EC, преамбула, параграф 9.

Прописано је у којим случајевима државе чланице могу ускратити или повући већ издату дозволу за рад кредитним установама из других чланица ЕУ.²²⁾ Најважнији разлози су:

(аа) Принцип узајамног признавања и надзора матичне државе чланице захтева да надлежни органи држава чланица не смеју издати дозволу или морају да повуку дозволу кредитној установи ако чиниоци као што су: програм делатности, географски распоред пословања, или делатности које она стварно обавља, јасно показују да је та кредитна установа оптирала за национални правни систем у циљу избегавања стриктнијих стандарда на снази у некој другој држави чланици на чијој територији послује или има намеру да обавља већи део пословања.

(бб) Надлежне власти ни једне државе чланице не смеју издати дозволу или је продужити кредитној установи која би онемогућавала њихов надзор зато што она има "уске везе" (close links) са неким другим физичким или правним лицем.²³⁾

(вв) Свака држава чланица може повући дозволу за рад издату некој кредитној установи ако процени да она не може да обавља послове на адекватан начин, или се не може вршити одговарајући надзор над њеним пословањем.

У нашем Закону о банкама и другим финансијским организацијама на посредан начин су уређени услови за оснивање банака.

Пре свега, дозволу за почетак рада издаје Народна банка Југославије. У члану 8., став 1. Закона о банкама стоји: "Оснивачи банке подносе Народној банци Југославије захтев за издавање дозволе за рад банке..." У члану 10. се прописује да се за упис у судски регистар, између осталог, прилаже решење НБЈ о издавању дозволе за рад и сагласност НБЈ на уговор о оснивању и статусу банке. Другим речима, несумњиво је да НБЈ одлучује о дозволи за рад банке. Али, у Закону о банкама није изричито прописано који су услови за оснивање банке.

Да би се дозвола добила, прописано је подношење НБЈ доказа у 10 тачака о испуњености услова за добијање дозволе. А ти услови су предвиђени у члану 6. Закона о банкама и другим финансијским организацијама прописивањем да "Уговор о оснивању банке утврђује нарочито...", па је у 13 тачака наведено шта се "нарочито" утврђује. Није наведено да се ту ради о условима за оснивање банке. Исто тако, у члану 7. Закона о банкама се каже: "Статутом банке утврђује се нарочито...", па се у 10 тачака наводи шта то Статут "нарочито" садржи. Најзад, кад се банке спајају, морају од НБЈ добити нову дозволу за рад као нова банка. У 9 тачака се излаже шта се све мора приложити уз захтев НБЈ за дозволу за рад банке која је настала спајањем. У члану 9. јасно је назначена одлучујућа улога НБЈ: "Народна банка дужна је да ... оцени испуњеност законских услова и оправданост оснивања банке". НБЈ, дакле, одлучује не само о поступку оснивања банке, него и о меритуму. Има дискреционо право да одлучује и о оправданости оснивања банке.

22. Directive 2000/12/EC, члан 14.

23. Ibidem, пара 10 преамбуле .

Углавном, у поступку добијања дозволе за рад банке у нас морају испунити мање више све услове које испуњавају и у Европској унији. Закључак је у основи исти: ни у нас није лако основати банку.

Б - Поступак у пословној кризи банака

У коликој мери је банковни сектор важан, види се и по томе што је надзор над њим резервисан за матичну државу чланицу. У Уредби о поступку у случају несолвентности (санација, стечај и ликвидација), у чл.1., став 1., тачка 2. изричито стоји: "Ова Уредба неће се примењивати у вези поступка у случају инсолвентности пословних јединица у осигурању, кредитних установа, инвестиционих пословних јединица које пружају услуге које подразумевају учешће у акцијском капиталу или хартије од вредности у трећим странама или пословних јединица колективног инвестирања.²⁴⁾ У преамбули Уредбе се даје образложење: "Такве пословне јединице неће бити покривене овом Уредбом пошто су оне подређене посебним решењима а, до извесне мере, националне надзорне власти имају крајње широка овлашћења да интервенишу".²⁵⁾

У нашем законодавству је слично. Надзорна власт, то јест НБЈ, има широка овлашћења у надзору над банкама. У члану 53. Закона о НБЈ стоји да "Народна банка Југославије врши контролу бонитета и законитости пословања банака и других финансијских организација".

У нашем законодавству главна надзорна власт, Народна банка Југославије, има кључну улогу у одлучивању какав поступак треба покренути за случај да нека банка западне у кризу било ликвидности било инсолвентности.²⁶⁾ По закону, она одлучује да ли ће бити покренут поступак санације, стечаја или ликвидације банке или друге финансијске организације (члан 56., став 5. Закона о НБЈ).²⁷⁾

У погледу управног надзора над банкама (structural supervision) наше законодавство предвиђа начело "матичне земље" (home country control). По Закону о банкама, и страна физичка и правна лица могу основати банку у Југославији, али под условом узајамности²⁸⁾, који предвиђа и законодавство Европске уније²⁹⁾. У "Одлуци о ближним условима и начину вршења контроле банака ..." у тачки 15. изричито стоји: "Под банком у смислу ове одлуке подразумевају се ... и филијале

24. Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings, "Official Journal", L 160, 30/06/2000, p. 0001-0013.

25. Ibidem, преамбула, тачка 9.

26. Закон о Народној банци Југославије, "Службени лист СРЈ", бр. 32/93, 41/94, 61/95, 29/97, и 44/99).

27. Ibidem, члан 56. Начин остваривања надзора НБЈ над банкама подробно је прописан у: "Одлука о ближним условима и начину вршења контроле банака и других финансијских организација, поступку издавања налога и предузимању мера према банкама и другим финансијским организацијама", "Службени лист СРЈ", 44/1999, коју је донео гувернер НБЈ.

28. Члан 5. Закона о банкама и другим финансијским организацијама.

29. Directive 2000/12/EC.

страних банака са статусом правног лица које имају дозволу Народне банке Југославије за рад".³⁰⁾

5. Надзор над савесношћу пословања банака (Prudential Supervision)

За кредитне установе важе правила о надзору над савесношћу пословања прописана Директивом.³¹⁾ Друге установе које се баве пружањем финансијских услуга потпадају под опште прописе о надзору. Над установама које су изузете из поступка усаглашавања у оквиру органа ЕУ, надзор се врши у свакој чланици по посебном поступку. Државе чланице могу проширити свој надзор и над установама које нису обухваћене овом Директивом.

А - Принципи надзора над савесношћу пословања (prudential supervision)³²⁾

(а) Одговорност за надзор над финансијским пословањем кредитне установе у начелу припада матичној држави чланици (home Member State). Надлежна власт матичне државе посебно врши надзор над солвентношћу кредитне установе.

(б) Прихватна држава чланица (host Member State) врши надзор над ликвидношћу подружница (branches) кредитних усанова. Прихватна држава чланица задржава пуну одговорност за мере које произлазе из њене монетарне политике. Те мере не могу имати за последицу дискриминаторни или рестриктивни третман заснован на чињеници што је кредитна установа добила дозволу за рад у некој другој држави чланици.

(в) Матична и прихватна држава чланица ће сарађивати како би се у потпуности остварио надзор над савесношћу пословања кредитних усанова. Провера података о савесности пословања може се вршити и на лицу места. И надзор над тржишним ризиком у пословању кредитне установе треба да се остварује уском сарадњом надлежних власти матичне и прихватне државе чланице.

(г) Надзор државе над савесношћу пословања врши се на консолидованој основи, то јест над матичном установом и њеним пословним јединицама у целој ЕУ. Надзор на консолидованој основи мора узети у рачун све делатности из Annex I. Све пословне јединице (undertaking) претежно ангажоване у тим делатностима, морају бити стављене под надзор на консолидованој основи. Зато мора бити проширена дефиниција "финансијских усанова" да би обухватала све те делатности.

(аа) Свака кредитна установа, која има неку кредитну установу или финансијску установу као своју филијалу (subsidiary) или која има удео у тим установама, подложна је консолидованом надзору. Свака кредитна установа чија је матична пословна јединица (parent undertaking) финансијска холдинг компанија, мора бити

30. "Службени лист СРЈ", бр. 44/1999.

31. Directive 2000/12/EC.

32. Ibidem, чл. 26-33.

обухваћена консолидованим надзором над том финансијском холдинг компанијом.

(бб) Кад је матична пословна јединица кредитна установа, консолидовани надзор врши надлежна власт државе чланице која јој је издала дозволу за рад.

(вв) Ако се пак појави више кредитних установа овлашћених у више држава чланица, а које имају као матичну исту финансијску холдинг компанију, надлежна је власт државе чланице у којој је финансијска холдинг компанија основана.

Циљ надзора над кредитним установама на консолидованој основи је заштита интереса депонената тих кредитних установа и осигурање стабилности финансијског система.³³⁾

Б - Технички инструменти надзора над савесношћу пословања

(prudential supervision)

Нужно је створити исте услове пословања за све упоредиве групе кредитних установа ради обезбеђења сличне заштите штедиша и услова за поштену конкуренцију. Зато се морају формулисати одговарајући структурни коефицијенти (structural ratios) за упоредиве кредитне установе. Природно, треба водити рачуна о разлици између коефицијената чији је циљ здраво управљање кредитним установама од коефицијената установљених за потребе економске и монетарне политике.

Главни од тих инструмената за надзор над савесношћу пословања кредитних установа су: сопствени фондови, "значајни удели", коефицијент солвентности, "велики кредити".

a) Сопствени фондови (own funds)

Посебно важно питање су сопствени фондови (own funds) кредитних установа. Они су кључни за стварање јединственог финансијског тржишта јер служе да обезбеде континуитет кредитних установа и да заштите штедне улоге. Зато у погледу сопствених фондова морају постојати заједнички основни стандарди. Хармонизација тих стандарда јача надзор над кредитним установама и доприноси даљој координацији банковног сектора. Ти стандарди морају бити примењени на све кредитне установе које имају дозволу за пословање у Европској унији.

Сопствени фондови кредитне установе могу служити да покрију губитке који се не могу покрити из профита. Исто тако, сопствени фондови служе надлежним властима као мерило, нарочито за оцену солвентности кредитних установа и за друге сврхе надзора над савесношћу пословања.

Из разлога конкурентности, сопствени фондови морају бити еквивалентни. Зато државама чланицама не може бити препуштено да саме прописују састав

33. Правила за консолидацију рачуна, која је нужна за консолидовани надзор, дата су у: Council Directive 86/635/EEC of 8 December 1986 on the annual accounts and consolidated accounts of banks and other financial institutions, "Official Journal", L 372, 31.12.1986, p. 1.

сопствених фондова. Зато се то одређује на нивоу Заједнице, да не дође до дисторзија у конкуренцији. То у крајњој линији јача банковни систем Заједнице.

Посебно су прописани стандарди за сопствене фондове.³⁴⁾

Да би се спречило нарушавање поштене конкуренције, јавне кредитне установе не смеју у своје основне фондове укључивати гаранције које су им дале држава чланица или локална власт.

Директивом је прописан и поступак израчунавања сопствених фондова³⁵⁾.

О томе је доста било речи у условима за добијање дозволе. Овде треба напоменути да се у сопствене фондове убраја велики број ставки, као што су:

(аа) сопствени капитал кредитне установе;

(бб) резерве

(вв) фондови за опште банковне ризике и друге ставке.

Заједничко свим ставкама сопствених фондова је што служе за покриће губитака уколико се они не покрију из профита. Стога им је заједничко да њима кредитна установа може да располаже кад се то покаже нужним.

Постоје и разне одбитне ставке, то јест ставке за чији износ се умањују сопствени фондови (губици кредитне установе, холдинзи других кредитних установа који износе изнад 10% капитала кредитне установе и други).

У случају сложених кредитних установа, то јест оних које имају филијале и подружнице, сопствени фондови се израчунавају на консолидованој основи.

(б) *Коефицијент солвентности (ratio of solvency)*

Коефицијент солвентности је однос износа сопствених фондова и збира укупне активе и ванбилансних ставки кредитне установе, уз прилагођавање по ризичности одобрених кредита. Кредитне установе дужне су да на трајној основи одржавају коефицијент солвентности на нивоу од најмање 8%. То значи да сопствени фондови морају износити најмање 8% збира активе и ванбилансних ставки кредитне установе. Може се прописати и виши минимум.

Ако коефицијент солвентности кредитне установе опадне, надлежне власти ће предузети мере да је принуде да се коефицијент солвентности врати на прописани минимум.

Коефицијент солвентности је врло важан елеменат лојалне конкуренције на тржишту финансијских услуга.

(в) *"Значајни удели" (qualifying holding) у кредитној установи*

Свако правно и физичко лице мора известити надлежну надзорну власт о намери да прибави удео у капиталу који достиже или надмашује 20%, 33% или 50% тако да ће та кредитна установа постати његова филијала (subsidiary). Надлежна

34. Directive (2000/12/EC)

35. Техника израчунавања сопствених фондова, коефицијената солвентности и процене изложености ризику (велики кредити) дата је у: Council Directive 86/635/EEC od 8. decembra 1986; i u Council Directive 83/349/EEC od 13. juna 1983.

власт не мора се сагласити с овом намером ако сумња да би то било у складу са "здравим и савесним пословодством".

Правно или физичко лице мора обавестити надлежну власт и кад намерава да снизи износ "значајног удела" испод 20%, 33% или 50% или ако кредитна установа престане да буде његова филијала.³⁶⁾

Ни једна кредитна установа не може имати "значајни удео" (qualifying holding) чији износ прелази 15% њених сопствених фондова у пословној јединици која није ни "кредитна установа" ни "финансијска установа" ни пословна јединица која се бави делатношћу из чл. 43.(2) Directive 86/635/ЕЕС.

Укупан износ "значајних удела" кредитне установе у пословним јединицама изван три поменуте области, не може бити већи од 60% њених сопствених фондова.³⁷⁾

(г) "Велики кредити" (large exposure)

"Велики кредити" или боље "велика изложеност ризику" постоји кад кредитна установа одобри једном клијенту или групи повезаних клијаната кредит који износи најмање 10% износа њених сопствених фондова. Сваки овакав кредит мора бити пријављен код надлежне власти држава чланица.

Кредитна установа не сме једном клијенту или групи повезаних клијаната одобрити кредит који прелази 25% њених сопствених фондова.

Кредитна установа не може да одобри у виду "великих кредита" износ који прелази 80% њених сопствених фондова. Другим речима, збир свих "великих кредита" једне кредитне установе може износити до 80% њених сопствених фондова.³⁸⁾

Сврха овога инструмента контроле савесности пословања је да се чува здрава конкуренција и стабилност финансијског система. Сврха је да се ограничи максимум губитка који једна кредитна установа може претрпети због превеликог одобрења кредита једном клијенту. Што је мање зајмопримаца, ризик од губитка је виши. И обрнуто, множина корисника кредита води разређивању ризика.

Наше законодавство, пре свега Закон о банкама и другим финансијским организацијама и Закон о Народној банци Југославије, у суштини су преузели стандарде надзора над савесношћу пословања банака из законодавства ЕУ и Базелског комитета.

Закључак

Важеће банковно законодавство СРЈ је ново. Још у законодавном поступку у основи је усаглашено са законодавством Европске уније. Проблем нашег банкарства у пословању на тржиштима европског окружења, према томе, није у раскора-

36. Directive 2000/12/EC, чл. 16.

37. Directive 2000/12/EC, чл. 51.

38. Directive 2000/12/EC, чл. 48-50.

ку наших прописа о банкарству с аналогним прописима ЕУ. Проблем је у раскораци у стандардима пословности. Да би се овај раскорак сужавао, нужно је испунити бар следеће предуслове:

- а) заштита уговора, како би наше банке могле да наплаћују своја потраживања од несавесних зајмопримаца;
- б) уверљив систем за заштиту депозита како би се вратило поверење у наше банкарство на кредитном тржишту;
- в) спољна конвертибилност динара;
- г) одговарајуће деловање домаћег финансијског тржишта.